

Ponovno imenovanje svijeta

O stotoj obljetnici rođenja Ivana Večenaja

VJEKOSLAV PRVČIĆ

Riječ

Slika je tisuću riječi!

Da, slika je tisuću riječi, ali ako...

Ali, ako ne znaš tih tisuću riječi, ne možeš opisati sliku!

Kad znaš tih tisuću riječi, oko tebe nastaje svijet.

Sve je ponovno imenovano, posloženo, red je zamijenio kaos što je dotad vladao.

Nije li s razlogom rečeno: U početku bijaše riječ?

Od riječi nastaje razmišljanje, od razmišljanja sustavi mišljenja, od sustava mišljenja kultura, od kulture – civilizacija...

Svaki prethodni korak vadi za perčin onaj slijedeći u razvoju svjesnoga bića, povezanog s donjim i gornjim svijetom.

Razvili smo se u čovjeka zahvaljujući vječnoj igri riječima, idejama od kojih su bogovi stvarali svijet.

1. Ivan

Ivan Večenaj – Tišlarov (1920. – 2013.), jedan od najvažnijih slikara hrvatske naive, intuitivno je tražio tisuće i tisuće riječi kako bi mogao opisati, makar samo za

sebe, tisuće slika što ih je naslikao na staklu ili narisao na komadima papira. I to ne bilo kakvih riječi; kajkavskih riječi svojeg rodnog idioma u podravskom Prekodravlju. Svijest mu je pritom govorila da su njegove slike, bez pripadajućih riječi kojima ih može opisati i dati im smisao u vlastitim strukturama vrijednosti, zapravo – bespredmetne. I tako je njegov paralelni posao, uz onaj što ga je proslavio u domovini i svijetu, postao stalno traganje za riječima. Čak štoviše, a to mi je nedavno potvrdio i njegov sin Mladen, beskrajne igre riječima, za njega postaju opsesija, ponekad blizu, a vrlo često i važnija od samog slikanja. Pogotovo u onim fazama stvaranja kad ga je pretjerana potražnja nestrpljivih naručitelja gurala na sam rub fizičke izdržljivosti.

Taj je slikar, čiji opus se po mnogo čemu izdvaja od opusa nekolicine sa samog Parnasa naive, možda jedini među posvećenima, shvatio važnost i značenje riječi!? Vjerujem da mu je postalo sasvim bjelodano da su riječi postojale prije slika i da će tu, po svojoj prilici, biti i kad možda više ne bude niti jedne jedine slike stvorene ljudskom rukom. Jer je u samoj jezgri prirode čovjeka riječ (ideja) i dokle god bude i zadnji čovjek hodao ovim planetom, riječ će ga definirati. Riječ je stanje duha, a duh je stanje čovjeka.

Seljak-nadničar u mladosti, kasnije vrsni slikar, filozof, umnik koji veći dio

svoje svakodnevnice prebire vlastitim umom, meditira povazan nad svojim stolićem što mu služi kao štafelaj, zapada u sate letargije. Meditira, a Bog ga vodi. Maestro putuje milijune milja od ovog niskog drvenog potkrovlja nad garažom u Goli. Njegova putovanja su poput onih indijskih jogija. Njemu su otkucaji svedeni na svega četiri u minuti, njegovi moždani valovi su u području theta, sinusoida od 4 do 7 herca. Svijest u sferi onih uzdignutih na više stupnjeve. Njegovim rukama, što kao da su zasebni dijelovi organizma, sad upravlja njihova stanična svijest. Tom je sviješću, kao izdvojenim mozgom, opskrbljen svaki organ, svaka ljudska stanica, svaka molekula i svaki atom u našim tijelima. Ruke su preuzele osobnost. Istiskuju i miješaju boje iz poznate maestrove palete, dodaju otapalo, okreću staklenu plohu i naznačuju planove na naopakoj kompoziciji, pažljivo slažu registre u prepoznatljive nijanse, paze da se boje ne pretapaju u neurednim obrisima likova i pejzaža.

U svijetu imaginacije, gdje sada pluta majstorov um, nema slika, nema riječi, nema ničega zemaljskog, doli svijesti o božanskom, o Sve Jednom. Svijest o Jedinstvu čiji smo dio, harmonija, nadnaravna svjetlost, beskrajan ocean mira... Večenaj putuje. Vrijeme njegovog slikanja je vrijeme takvih putovanja u kojima ga vodi neka nevidljiva sila, a on joj se prepušta intuitivno, dragovoljno i bez ostatka, razumijevajući jedino da je jedan od rijetkih sretnika, odabranih po Njezinoj milosti. Trenuci povratka s tih sjajnih putovanja trenuci su riječi. Uvijek riječi. Iz prostora bez jezika u prostor vlastitog jezika. S pitanjem o riječi što je se ne može dosjetiti započinje, a s ponovnim znanjem o toj riječi završava svako od tih putovanja. U njegovoj svijesti riječ je čudotvorni ključić, mantra bez koje nema procesa istinskog stvaranja. Dobro to znaju gomile onih koji su pokušavali, a nikad nisu uspijevali doseći razinu novog i drugačijeg.

Slikar Večenaj svakodnevno slika. Po dvije smjene, kao radnik s dva posla ili »od videla do videla«, što bi rekli u njegovom

kraju. Čovjek Večenaj – buja. Krijepi ga priroda oko njega; ravnicu i rijeku, dva elementa što određuju život Podravine. I ne trebaju mu drugi učitelji doli prirode oko njega i magija što mu je Bog daje u njemu! On se razlaže i stapa s tom svojom paletom tražeći boju, onu izdvojenju nijansu, pravi odsjaj, pozlatu, ali i – riječ. Riječ je uvijek prije slike i njezin završetak. Riječ je važnija od svega. Na početku bijaše riječ. Zna to Večenaj. Bog ga neprestano izaziva. Potiče ga da stvara, ali i da otimlje zaboravu ono što je ovdašnji čovjek već izmislio, opisao i doživio. Ne troši svoj dan uzalud! Ne daj vremenu da te nadjača! – govori mu unutar nje Božji glas. Brani svoje! Othrvaj se! Traži i dat će ti se!

2. Elementi krajobraza

Zrak

Zrak što ga udiše gotovo jedva vidljivim nadimanjem prsa i pluća, nevidljiv je medij. On je i eter i svemirska plazma i element koji sve zemaljsko drži na životu. Eteričan, gotovo bez mase, prozračan, nevidljiv neposvećenima, ali dostupan magovima koji su imali petlje da koraknu u viši svijet vlastite svijesti. Odabranima. Eterom ti odabrani putuju kamo hoće, krećući u druge svjetove, ostavljajući na zemlji svoja tijela-odijela, neograničeni gravitacijom, brzinom ili prostorom. Mirisna arija nošena zrakom srče se u svakom udisaju. Čovjek pjeva dok su mu pluća puna zraka. Čovjek živi dok mu zrak plavi svaku stanicu u tijelu. Dok se preinačuje, prolazi tajnovitu pretvorbu kroz dišni sustav i topi se polako u krvi. Zrak nas napaja kao voda i opija poput sreće. Dok je oko nas vječna harmonija Zemlje u eteru, u našem svakom srku i u jedinstvenoj svijesti. Zrak oplahuje, struji i povezuje sve na ovoj jedinstvenoj Kugli. U njemu sve je opet – Jedno.

Večenaj je toliko puta u životu promatrao zrak što se vuče hladnim predve-

černjim panonskim maglama, oplahuje rosu na travama, diže se u toplim uzlaznim strujama i grije zaspale ptice u krošnjama. Osjećao u nozdrvama zrak što donosi noćne mirise. Osvijestio ideju kako noćne životinje udišu drugačiji zrak nego one što su najaktivnije danju. U noćnom zraku njegove su osjetljive nosnice toliko puta razotkrile proširenu svijest nevidljivog svijeta. Taj noćni svijet živi svoj život, paralelan i drugačiji od onog dnevnog. Svijet noću više nije javan, dapače, tajnovit je i skrit. Noću lovokradice tiho i oprezno, poput blijedih sjena, kroče svojim tajnim stazama i postavljaju opasne žičane omče na životinjskim prolazima. S njih brišu vlastite mirise i pažljivo zameću tragove, nestaju u tamnim sjenama kamo ne dopire mliječna svjetlost mjeseca. Alternativni svijet ispuže noću iz svojih skrivenih rupa, budan kao da je upravo svanulo, a ne potonulo u mrak. Vampiriska alternativa, jednako važna i jednako uspješna, živi svoj život kao antipod onoj dnevnoj. I ne mari za svijet dana i njegovu slavu. Zrakom se širi miris feromona nadraženih ženki kojima partneri pažljivo njuškaju trag. I ljudski ljubavnici sastaju se noću u tajnosti. I njihov je svijet paralelan, nevidljiv i tajan, paranoičan od strasti i želje da ostanu neotkriveni/otkriveni. Na početku susreta još vjeruju da je sve moguće dok se prepustaju razbuktanim strastima, a kako noć ide svojem koncu, ta su vjerovanja sasvim ugašena.

Oni koji noću čvrsto spavaju nikad neće upoznati tajanstveni anti-Univerzum panonske noći. Samo ga razbuđen i pritažen promatrač opaža i nastoji izmisliti riječi kojima će ga detaljno opisati. Ali, koliko god uspješan bio u toj igri izmišljanja – nikad dovoljno pravih riječi! Dotle zrak nad rijekom osjetljivim jagodicama nježno prelazi mekim oblinama vode kao nagim bokovima usnule žene. Rijeka. Rijeka je uvijek granica u prostoru, ljudima i životinjama. Pticama i zraku nije. Ptica putuje krilima, posvećeni – zrakom. Zrakom noću dolaze mirisi starog kraja preko duboke i široke Drave. Staroga kraja koji je tu, tek

koji kilometar dalje, a u stvarnosti neizmerno dalek i nedostupan. Čežnja za njim širi bol u prsima i glavi.

Zemlja

Prekodravlje, kao prirodni element na kojem i od kojeg tamošnji čovjek živi; taj *falačec* Hrvatske zemlje čuvan tu na lijevoj obali rijeke Drave vjekovima, u svoj svojoj ljepoti, leži prevrnut nauznak poput sanjive noćne dame, izmorene zahtjevnom noći. Na tom zaboravljenom i izoliranom, majušnom otomanu, Podravci razvijaju svoju specifičnu kulturu u izoliranim, gotovo laboratorijskim uvjetima, sa sve manjim utjecajima matice, i sve prisutnijim – susjednog naroda. Zemlja je ovdje plodna. No, što je veći broj stanovnika čini se manjom i sve je dragocjenija. Ne samo u gospodarskom smislu nego i kao »sveta gruda«.

Još od vremena otkada su neki Drnjanci, Peterančani, Sigečani i drugi stanovnici desne obale otišli na svoje konake »z on kraj Drave«, a onda ih je divlja i samovoljna rijeka, mijenjajući svoj tok, zauvijek odvojila od matičnih sela, Prekodravlje se u svijesti podravskog hrvatskog naroda doživljavalo kao dragocjenost, što su je elementarne sile nasilno odvojile od cjeline.

Dakako, usamljeni prekodravski Hrvati, izgubivši svakodnevni doticaj sa svojom rodbinom u starome kraju, udaljenom zračnom linijom tek koji kilometar, silom prilika došavši u izravan doticaj sa susjednim narodom (Mađarima), ostali su tako zatvoreni u izvjesnoj vremenskoj pa i jezičnoj kapsuli. S prolaskom vremena, počela se na ovom majušnom hrvatskom prostoru, razvijati specifična varijanta kajkavskog jezičnog idioma. A kako se sa smjenama generacija mijenjala jezična varijacija, počeli su se i događaji, običaji, pa i životna iskustva, opisivati drugim riječima. Ono pak, što se drugačije opisuje, s vremenom postaje promijenjena životna stvarnost. A kad stvaraš novi svijet moraš nanovo imenovati pojave, stvari, životinje, ljude, običaje, životne situacije... Prekid

veza s vlastitom maticom često prisiljava na inventivnost: rupe što se pojavljuju u svijesti treba popuniti dovoljno brzo da ne postanu trajna oštećenja neuronskih veza. U narodnoj svijesti ova je rijeka postala, barem u dalekim prošlim vremenima, gotovo nepremostiva granica, vječna opasnost i podsvjesna prijetnja što stvara dvostrukim osjećaj: zaljubljenosti u nju i straha od nje. Večenaj je dobro poznao i jedan i drugi od tih osjećaja. Onaj koji ne vjeruje, neka se pozabavi njegovim pjesništvom.

Vatra

Ljeto gori na mekotama, strništima, pokošenim livadama i pod stablima. Povremeno ga gase samo hladni virovi Drave. Vatra nervozno i tjeskobno šetkara obalom rijeke. Bukti od pretjerane strasti dok pali sve, a pogotovo opake ljudske naravi. Od njezine vreline uzavrije krv, raspaljuje se seksus i diže na površinu ljudske kože, životinjskog krzna, perja ptica, kore drveća... Ljeto je raspaljivanje strasti. Žanje se žito, spava na parmama gdje nedavno spremljeno sjeno izluđuje svojim intenzivnim mirisima opojnih trava. Pred vatrom širi se vonj uspaljenih žena nezadržavan donjim rubljem ispod dugih sukanja. Vrućom prašinom valja se sunčev sjaj kao izbezumljena crvena kokoš u plamenu. Od te ljetne razdraženosti gora je samo ljetna omara. U njoj vatra postaje sama žerjavka vrela do usijanja dok je ne pogasi srdit ljetni pljusak što se divlje dovalja hladnom rijekom praćen treskanjem i munjama. Inače ljeti, ljudski duh je gotovo stalno u nekakvom popodnevnom drijemežu. Čovjek je letargičan i lijen do te mjere da »ni muhu sebe nemre puhnuti«. Vatra je spržila njegove uzlete. Svijest u poludrijemeđu levitira između zemlje i neba. Doba slikara i žonglera riječima usporeno tika-taka. Nema mahnitanja dok riječi spavaju izvan dohvata oslabjele imaginacije. Vatra je ožarila i spržila sve ono što je bilo intenzivno, sve bujajuće, sve previše uzdignuto i oholo. Svijet oko sebe svela je na pravu mjeru, umanjila i učinila elementarnim

kao pijesak u pustinji. Vatra je pomahnitali ratnik koji siječe, bode, uništava, krvlju nastoji utažiti svoju žeđ dok pripravlja svijet oko sebe za nove uzlete prije krajnjeg jesenskog klonuća. U vatri gori Eros i pripravlja pozornicu za Thanatos. Život je još intenzivan i nadjačava smrt, rast – propadanje i destrukciju.

U dugom podravskom ljetu vatra zgarištima priprema nove ideje za buduće slike. Dok se obuđuje od popodnevnih polusanjivih sijesta Maestro u debelom hladu opet pokušava imenovati ovaj svoj majušan svijet. Dodati mu nove životne impulse. Još ne zna da Bogu služi kao kanal kroz koji se Ovaj smije ljudima. Bog voli ponavljati svoje velike igre. Ta sve je ovo već nekoliko puta kroz povijest bilo imenovano, a onda u igri razaranja opet – uništeno. I u ovoj verziji Velike Igre cijeli postupak treba opet ponoviti što nije nimalo lak zadatak.

Spasiti cijeli ovaj mikrokozmos, izrastao na malenom komadiću posvećene zemlje, proces je težak i opasan kao porođaj dugačak cijeli jedan ljudski život! O, kakav mukotrpan posao bez konca i kraja! I bez obećanja na sretan ishod.

Voda

Drava je kroz povijest ljudima iz Prekodravlja onemogućavala česte veze s rodom preko njezinih voda. Ljeti je bujala, brekla, ledeno hladna, kao alpski ledenjaci iz kojih se napaja vodom. Postajala je divlja, nasmrt opasna, gotovo neprelazna, sve dok ne prođe vrijeme nabujalosti, a njezine vode ne otputuju kroz nizinu sve do Dunava i Crnoga mora. Jedino za oštih zima koje bi u prošlosti potrajale mjesecima Golčani, Ždalčani, Repašani, Gotalovčani, oni iz Novačke i Otočke, mogli bi je prelaziti preko leda i odlaziti k svojti u starim prebivalištima.

U Prekodravlju bili su negdašnji »konaci«, sve dok tadašnja država nije planiski izgradila novo naselje – Golu. U tlocrtu mjesta vidi se i danas vojni smisao za red i funkcionalnost. Drava je, hirovitim promjenama vlastitog korita, prvo »odnijela«

dio naroda, a onda ga je trajno odvojila od njegove matice. Ova rijeka tu je nepriko-snoven i moćan element života. Njezina voda istovremeno donosi život, krijepi i ulijeva vječni strah. Rijeka je to opasna, puna virova, najledenija baš ljeti kad se tope ledenjaci u Alpama iz kojih dobiva svoju krv i snagu. Njezine obale najčešće jedva podnose tu divlju snagu i razdraže-nost. Nabrekla, kao u šali odlama goleme komade strmaca odnoseći čitava stara sta-bla, table zemlje i ljude sa zapregama i te-glećom marvom. Otima dijelove njiva s urodom žita, velike komade obale s miri-šljivim biljem i krošnjama starih vrba. Kao ogromno ždrijelo nemani guta teške grane s bjelkastim nadnaravnim buketima lišća. Usisava na stotine kubika materijala u svoj žrvanj od granita što ga valja i obli po svo-jem koritu, sve sitnije i sitnije, od oblutaka do finog pijeska i mulja na kraju, već kod Osijeka. Skela je krhka poput čunčića kad je rijeka otrgne s veza i odnese podivljale konje, kola i užasnite putnike. Svoje glava, nepredvidljiva, često podmukla poput nekog rasrđenog i zlog boga, uvijek spremnog na razaranje i smrt. Svojom hladnoćom podsjeća na blizinu smrti. Kao vječni me-mento da smo ovdje samo na kratko i da nam svaki naš dan može biti posljednji.

A onda opet, kad protutnje divlji na-leti, očisti se, postaje bistra, gotovo pitoma. Valja se mišićavim hrptom podravskom ravnicom koju je čovjek po njoj imenovao. Nekako se umiri, njezine nabrekle vode iz-gube pretjeran potencijal kao da je zvijer u njoj nahranjena i okrenuta snu. Dokoni promatrač doživljava je kao usnulu mladu ženu na prostirki od sušene otave, dok mirno snije svoj popodnevi nevin sanak. Rijeka tad spava u svojim mrtvicama, u raslinju po obalama skrutih i zaboravljenih kanala što su nekad bili rukavci, a sada su potpuno odvojeni od glavnog toka, osim nekim tajnim vezama ispod zemlje kroz slojeve šljunka. Mirna jezerca s trstikom, lopočima i cijelim malenim svjetovima lo-kalnih ptica močvarica. Njima klize divlje patke, liske, guske... u crvena ljetna pred-večerja kad sunce umorno klone za obzor.

Mnogobrojne ptice gnijezde se i skrivaju u gibljivim trščacima, što vehnu i šuškuju pod daškom prenutog lahora. Osjetljivo uho osluškuje samo šušanj tihog koraka ribiča, u kojeg se Majstor sada premetnuo, u potrazi za mirom i meditacijom. Ribiča koji sanjari na udicu dobiti kakvog povećeg krapa, što bi mu mogao donijeti naklonost neraspoložene žene.

Dok sanjari, leđima nalegnjen na kosu obalu, šilta nisko spuštenog na oči kojima omađijan promatra sitna mreškanja na po-vršini vode, taj čovjek imenuje svijet oko sebe, obogaćujući ponajprije vlastiti jezik. Njime imenuje ovu krasotu od koje mu ti-tra u trbuhu, dok ga malo pomalo obuzima mir meditacije nad ovim ubavim ostat-kom umirene divljine. Strah od te divljine odavno je već imenovao. Kao prvo načelo čudljive rijeke uz koju mora živjeti. Sasvim stopljen s pejzažom i uspomenu.

4. Papirići

Na stotine tisuća sati provedenih uz štafelaj u ateljeu nad garažom, u rodnoj Goli, u najkonjunktornijim vremenima naive šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća, ponekad i po 18 sati u blagorod-nom danu, ostavljalo je slikaru, koji sebe već vidi i kao pisca, silan prostor za razmi-šljanje. Ponekad bila je to čista meditacija. Njegovu ruku tad je vodila božja provid-nost. Um je tonuo u theta-fazu polusna-po-lujave. To su stanje izranjanja podsvijesti i nepomućene intuicije, alkemije stvaran-ja u kojima sam stvaratelj kao da uopće ne sudjeluje. Barem ne svjesno. A potom bi plimni val alfa opet zapljusnuo sprud svijesti i slikar bi se »budio«. Neka riječ iz djetinjstva što je pokušavao prisjetiti da-nima sjela bi na granu sjećanja poput go-luba. Odlagao bi načas kist, otkinuo koma-dić hamera na kojoj je bila skica narisana olovkom za sliku na kojoj je upravo radio i brzopisom zapisao riječ, njezino značenje i okolnosti u kojima se koristila.

Vratio bi se potom opet slikanju, a kad bi završavao dugačak dan, papirić bi spre-

mio u kartonski fascikl. I danas u ormaru ateljea naslagano je na desetke takvih kartonskih fascikala što su s vremenom izgubili boju i postali blijedi trezori golskog jezičnog blaga. Papirići su se kako su godine prolazile gomilali u tim žutim fasciklima, ali u njima više nisu bile samo pojedinačne riječi. Postepeno sustav se sam gradio i razvijao poprimajući neslućene razmjere.

Zapisivač Večenaj se sve više, uz maćičnu slikarsku djelatnost, počeo baviti idejama pisca.

5. Opsežnost građe

Mnogo kasnije, dok sustav bude koliko-toliko sređen, između 1989. godine, kada je objavljena prva i 2000., kada je objavljena posljednja knjiga iz Večenajeve serije, postat će bjelodano koliko je zapravo opsežan literarni materijal (u najširem smislu ovog pojma) što ga je Ivan Večenaj onako »usput« u svojem životu prikupio. Treba odmah naglasiti, Večenajev materijal je golem i raznorodan. Ima u njemu kajkavskih riječi i izraza vezanih uz pojedine riječi vjerojatno oko petnaestak tisuća. Samo u rječnik Gole ušlo je 11.800 riječi i natuknica, a mnoge nisu uvrštene, jer su bile ili različite varijacije, ili ih se nije moglo leksički u potpunosti odrediti. Mnogo je starih izreka, mudrosti, poučnih narodnih priča...

Povijesni dokumenti čine poseban korpus (izvodi iz crkvenih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih, različiti zapisi iz kanonskih vizitacija, fragmenti zapisa iz lokalnih ljetopisa, privatni dokumenti različite naravi...). Fotografije, faksimili, planovi, gospodarski podatci, zapisi razgovora s kazivačicama i kazivačima o narodnim običajima, navadama, legendama i mitovima, što su se u Prekodravlju prenosi s koljeno na koljeno, generacijama... Pa onda velik dio, Večenajeve poezija...

Godine 1989. izišla je prva knjiga imenom *Tajne dvorca Pepelare*. Za neupućene, Pepelara je lokalni toponim za mjesto na kojemu je u davnoj prošlosti boravila rim-

ska vojska. Termin je nastao od kajkavske riječi za pepeo (*pepel*). Pepela je na spomenutoj lokaciji ostala cijela gomila, što se i danas očituje u pejzažu, jer su rimski vojnici svoju odjeću prali koristeći pepeo kao ondašnji deterdžent. Iste godine (1989.) izlazi iz tiska i povijesni roman *Krik divlje djevojke*.

Godine 1992. tiskana je knjiga *Mojemu zavičaju*, s podnaslovom: bilješke, kronike, legende, priče, običaji, viđenja, vjerovanja... Upravo spomenuti podnaslov najbolje opisuje svu širinu građe što je u knjizi objavljena. Dvije godine kasnije (1994.) iz tiska izlazi *Prekodravlje tak popeva* u kojoj Večenaj objavljuje svoju poeziju, jer on je i na tom literarnom području bio izuzetno aktivan. Do 1997. godine pripravljena je za objavu knjiga pod naslovom *Poslovice, izreke i zagonetke iz Prekodravlja*. Ne treba niti naglašavati kako je upravo to pravo narodno, pa i nacionalno, blago našega naroda, emanirano iz tako majušnog komadića domovine, a pokazuje koliko je bogat i širok narodni duh, komprimiran na ovako malom djeliću ozemlja.

Iste godine, u punom svojem sjaju, zasjat će i *Rječnik Gole*, najvrjednije blago što je Ivan Večenaj iznio na svjetlo lingvističkog obzorja, treba naglasiti, uz pomoć *Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, te dr. Mije Lončarića, našeg najvećeg autoriteta za kajkavski jezik, kao suautora. U toj se knjizi, kako smo već naglasili, a nije zorega ponoviti, s 11 800 natuknica, zrcali sva raskoš kajkavske varijante hrvatskog jezika (golski idiom) i golemi napor što ga je Večenaj uložio u njegovo prikupljanje i spašavanje od anonimnosti i zaborava.

Upravo na tom naporu i objavljivanju ovog (pre)vrijednog materijala, Ivanu Večenaju treba skinuti kapu. Djelo je nemjerljivo u doslovnom smislu ove riječi, jer ništa ni približno slično nitko dosad nije napravio na jednoj od varijanata (dijalekata) hrvatskog jezika! I da na literarnom, jezičnom, knjiškom – kako već hoćete – planu nije napravio baš ništa više osim ovog rječnika, bilo bi to i ostalo orijaški posao kojem se treba istinski diviti.

No, Večenaj je 2000. godine izdao još jednu, zadnju svoju knjigu pod naslovom *Velika ftica*. I ta je knjiga neka vrsta povijesnog romana. Njome, kao i čitavim njegovim literarnim opusom, nadam se, jednom u budućnosti baviti će se teoretičari književnosti, pa im se ovdje neću uplitati u posao.

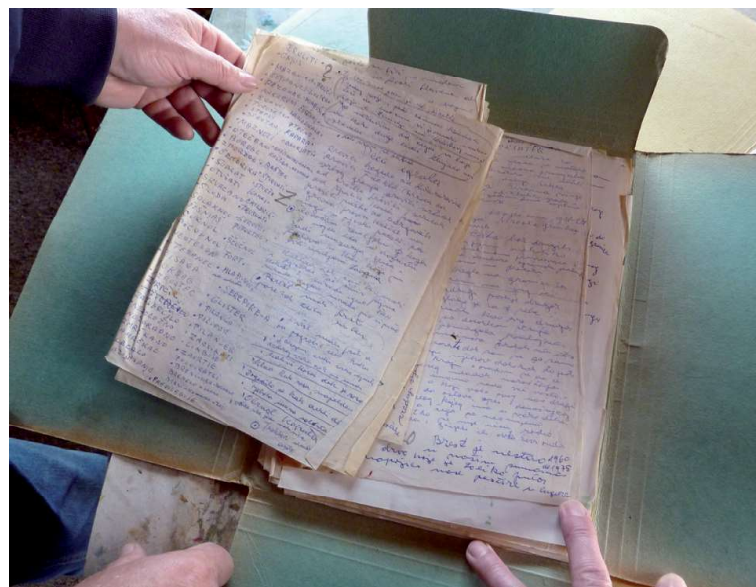
6. Između čuđenja i fascinacije

U svojoj knjizi *Nevidljivo zbivanje*, Bela Hamvas je o odnosu mističnog (stvaralačkog) i znanstvenog napisao: »Mistika je znanje koje vidi jedinstvo svih stvari, dok znanost to ne vidi. (...) Zato mistika nije u suprotnosti sa znanošću: mistika je viši stupanj znanja. Možda i najviši stupanj koji čovjek može dosegnuti.« Ostavljajući u ovim trenucima po strani likovni opus Ivana Večenaja – Tišlarova, o kojemu su već napisane vrle knjige, a u budućnosti će se još mnoge svakako napisati, fokusirao bih se ovdje, na ovaj vrlo bitan odnos, a o kojem »ozbiljni« autori uglavnom »hrabro« šute. Kao da nešto takvo ne postoji. Međutim, kad on ne bi postojao (spomenuti odnos), cjelokupnu umjetnost svih civilizacija mogli bismo odmah prebrisati kao da nikad nije stvarana. Jer, svatko tko je ikad bilo što kreativno pokušao stvoriti, postao je svjestan činjenice da u poslovima tog tipa, duhovno ili podsvjesno ima izuzetno važnu ulogu. Predmjevam, čak – presudnu! Dakako, tu važnu komponentu stvaralaštva možemo zvati kako god hoćemo, ali bez posvete *mističnog* u nama, rezultati će biti mršavi ili će, bez obzira na ma koliki trud, u potpunosti izostati.

Ne tvrdim da bi *Rječnik Gole*, jer o njemu je riječ, bez znanstvenika dr. Mije Lončarića i drugih suradnika iz nacionalnog Instituta, bio na ostvarenom nivou, dapače, da bi uopće mogao biti respektiran kao pravi rječnik i besprijekorno jezično blago, ali moramo uvažiti činjenicu, da bez Ivana Večenaja i njegovih nemjerljivih napora jezičnog hrčka, tog rječnika, naprosto, ne bi bilo! I tu se onda vraćamo na po-

Sl. 1. Ormarić Večenajevih jezičnih materijala (snimio: V. Prvčić)

Sl. 2. Originalne Večenajeve bilješke (snimio: V. Prvčić)

četak ovog eseja i njegove teze o riječima koje čovjek izmišlja i njima imenuje svijet oko sebe. Izmisлити riječi – imenovati – to je odnos između Boga i čovjeka, ili čovjeka i Višeg Reda u Univerzumu. Taj koji imenuje (umjetnik, imaginator, neka vrsta maga) ne može to raditi doli uz pomoć i naklonost tog istog Višega Reda. Onaj koji spašava od zaborava, ulažući u to kao Ivan Večenaj, sve svoje znanje i silnu energiju zaslužuje naše najdublje poštovanje i divljenje. Pogotovo je vrijedno poštovanja kad netko to

Sl. 3. Mladen, sin Ivana Večenaja, čuva nacionalno blago (snimio: V. Prvčić)

Sl. 4. Preko naslona stolca slikareva radna odjeća (snimio: V. Prvčić)

radi gotovo iz dana u dan, praktički veći dio svojega života. A taj je posao, nekolicini je poznato, gotovo pa postala slikareva opsesija. U tom našem malom Prekodravlju, od jedva kakvih stotinjak kvadratnih kilometara, prikupiti nekoliko desetaka tisuća artefakata jezičnog blaga, pa to je posao za – titana! Želim ga samo postaviti u kakve-takve korelacije! Govori se, naime, da s poznavanjem četiri tisuće engleskih riječi, možete odlično funkcionirati na engleskom govornom području. Stručnjaci za

djelo velikog Shakespearea prebrojili su raznovrsne riječi što ih je ovaj velikan pisane riječi koristio u cjelokupnom opusu. Kažu da ih je oko 30 tisuća. Naime, taj je pisac i sam bio vrlo sklon izmišljanju novih riječi.

Predlažem vam sada, cijenjeni čitatelji, da samo pokušate zamisliti kakva bi se književnost mogla napisati kad bi se neki daroviti pisac-kajkavac poslužio samo riječima prikupljenim u Večenajevom Rječniku!? Dakako, jasno je svakome da ova prepuna vreća jezičnog srebra i zlata nije nastala samo na tom *falačecu* hrvatske zemlje, da je ona prikupljena iz ionako velikog bogatstva kajkavštine, ali ljudi Prekodravlja dali su svakoj od tih riječi onaj svoj specifičan ton (nijansu) nastao pod utjecajem izoliranosti i vrlo bližeg utjecaja drugog naroda s kojim žive u određenoj interakciji stoljećima. Koliko god sam i sam, kad sam vidio dio Večenajevog prikupljenog materijala, bio pomalo zatečen i ošabren njegovom količinom, skeptičan u pogledu destiliranja i pretvorbe u određene književne produkte, kasnije sam rado pomogao. Posebno kod stvaranje *Rječnika Gole*.

Istinski sam se divio i divim se i danas nepokolebljivoj volji slikara koji je, stvarajući snažan likovni opus, našao vremena i snage da obogati i hrvatsku književnost, a napose – lingvistiku. Iz takvih razloga treba se pokloniti tim Večenajevim velikim naporima kao i podsjetiti da bi se ovim dijelom Večenajevе ostavštine trebali pozabaviti prvenstveno stručnjaci. Ostavljajući nama izvan tog kruga da razmišljamo i pišemo prvenstveno o njegovim nadahnućima. Kako onima koje je nalazio kad je ulagao silne stvaralačke napore u dva svijeta, likovnom i jezičnom, tako i onima kad nam je ostavljao vrlo uočljive putokaze krajputaše. Znakove pored svojih putova kojima je hrabro kročio, a koji nam svjedoče o tome kako još nismo sasvim izgubljeni i kako se usprkos svim nećakama krećemo u pravom smjeru. Barem što se stvaralaštva i kulture ovoga naroda tiče. A to nije, slažemo se valjda, nikako malo!?

Povijesno društvo Koprivnica

Uz 35 godina djelovanja

LIDIJA VRANAR

1. Povjesničari osnivaju društvo

Prije nešto više od 35 godina, koprivnički intelektualci, na čelu s prof. dr. sc. Dragutinom Feletarom, pokrenuli su inicijativu za osnivanjem Povijesnog društva Koprivnica. U Glasu Podravine, 10. veljače 1984., Zorko Marković objavio je tekst pod naslovom *Povjesničari osnivaju društvo* u kojem navodi da je pri Muzeju grada Koprivnice osnovana radna grupa koja priprema materijale za osnivanje Povijesnog društva Koprivnica. U to doba djelovao je Savez povijesnih društava Hrvatske koji je bio slabo aktivan te se u pojedinim hrvatskim gradovima, među kojima je bila i Koprivnica, pojavila inicijativa za osnivanjem sličnih, lokalnih društava područnica. U Virju, mjestu nedaleko Koprivnice, 1983. godine uz podršku Muzejskog društva sjeverozapadne Hrvatske, osnovana je vrijedna muzejska zbirka koja i danas, zanimljivim eksponatima, plijeni pažnju posjetitelja. Aktivan član Muzejskog društva bio je i dr. Feletar te je na sastanku muzealaca sjeverozapadne Hrvatske u Virju, na njegov prijedlog, osnovan Inicijativni odbor za osnivanje Povijesnog Društva Koprivnice.

U objavljenom tekstu, Zorko Marković, navodi da će Savez povijesnih društava Hrvatske, na trošak centrale, slati u Koprivnicu predavače iz Zagreba i ostalih

gradova, ali naglašava da će se Inicijativni odbor zalagati da većinu predavanja održe sami Koprivničanci koji se bave proučavanjem povijesti u najširem smislu, od radničkog pokreta i NOB-a, preko poslijeratne izgradnje, do starije povijesti, ekonomske povijesti, arheologije, etnografije, lingvističkih istraživanja, književne povijesti te povijesnih i socioloških tema. Iz teksta se može zaključiti da je cilj osnivanja Povijesnog društva bio promicanje mladih povjesničara iz Podravine kao i detaljnije istraživanje zavičajnih tema koje su u ono doba bile nepravedno zapostavljene. Osim toga, kao član Inicijativnog odbora, Zorko Marković naglašava da bi Društvo trebalo biti inicijator ili čak organizator izložbi i stručnih ekskurzija na hrvatskim lokalitetima iz bliže i daljnje prošlosti. Članovi Društva brinuli bi o prikupljanju povijesnih dokumenata i očuvanju kulturno-povijesnih spomenika, a bazirali bi se na građi koja je vezana uz Koprivnicu i Podravinu. U skladu s tadašnjim vremenom, društvo bi, naravno, surađivalo sa Savezom socijalističke omladine, organizacijom Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR-a), Socijalističkim savezom radnog naroda kao i s ostalim društveno-političkim organizacijama. Za buduće članove Povijesnog društva predložena je i godišnja članarina u iznosu od 360 tadašnjih dinara.